

De IJzeren Man Route

Auteur: Charles Aerssens

Hart van Brabant

Deze rondwandeling voert vanuit het met de naam 'Van Gogh' verbonden landelijk gelegen Brabantse dorp Helvoirt langs het kasteel Zwijsbergen. We komen in de richting van het buurtschap Distelberg aan de rand van Nationaal Park Loonsche en Drunensche Duinen langs prachtige oude boerderijen. De Loonse Baan voert ons dan via de Loverense brug over de Zandleij en over de Broekley door het bosgebied direct langs natuurbad De IJzeren Man. Aan de overzijde van het strandbad steken we de doorgaande weg van Vught naar Cromvoirt over Nu gaat de route verder langs het hekwerk van de Lunetten Kazerne naar de fussilladeplaats van het voormalig Kamp Vught. Van hier wandelen we over het in middels verlaten militair oefenterrein van de Vughtsche Heide naar de villawijk van Vught. De spoorlijn van Tilburg naar 's Hertogenbosch en de N65 overstekend laten we snel de bebouwing van Vught achter ons om in de richting van Helvoirt de wandeling voort te zetten.

In het buitengebied van de Vughtsche Hoeven voert de wandeling ons door de rijke landgoedhistorie, die zo karakteristiek is voor Vught. Vanaf de 17e eeuw hebben welgestelde Bosschenaren deze gordel van landgoederen aangelegd. Zo telt Vught rond 1900 circa 35 landgoederen en buitenplaatsen. Nu proeven we er de stilte van bijna verlaten landgoederen als we voorbij komen aan Elzenburg, Kapellebos, Sparrendaal en Jagershagen. Dit maakt deze rondgaande wandeling, die zoveel mogelijk gebruik maakt van onverharde, rustige, landschappelijk en cultuurhistorisch interessante paden, tot een ware belevenis.

Routebeschrijving

1. Voor deze rondwandeling vertrekken we vanaf de parkeerplaats bij het Busstation Helvoirt aan de Oude Rijksweg in Helvoirt direct gelegen aan de N65. Bij Restaurant 'Lots' wandelen we de Torenstraat in en komen zo voorbij het in 1792 gebouwde oude raadhuis van Helvoirt. Eenmaal bij de Oude Kerk van Helvoirt, waar de vader van Vincent van Gogh van 1871 tot 1875 predikant is geweest, slaan we linksaf. Door deze De Jonge van Zwijsbergenstraat gaat de route. De straat gaat over in de Vincent van Goghstraat en we passeren het kerkhof. Hier ligt een opmerkelijk graf net buiten de kerkhofmuur. Het is van Vice-Admiraal Johannes van Gogh(1817-1885), oom van Vincent van Gogh. Bij een benzinestation komen we aan het Vincent van Gogh plein met het bronzen beeld van Vincent van Gogh als schilder met 'de main de maître', een schepping van de Helvoirtse kunstenares Jean Marie Bremers. Na het benzinestation gaat de route linksaf door de Achterstraat. Hier slaan we de tweede straat naar rechts in, de brede St. Jorisstraat. Aan het einde bij KNP61gaan we linksaf de spoorlijn van Tilburg naar 's Hertogenbosch over. We volgen het asfalt van de Udenhoutse weg. Bij huisnummer 37 en KNP20 slaan rechtsaf een onverhard pad in. Aangekomen bij de bosrand gaan we naar rechts door een bomenlaantje om dan naar links af te slaan. Over het bruggetje en door een beukenlaantje gaat de route over het Landgoed Zwijsbergen langs Kasteel Zwijsbergen. Bij de portierswoning slaan we rechtsaf naar de doorgaande weg (Helvoirtsestraat). Daar gaat de route linksaf.

2. We volgen de doorgaande weg richting het buurtschap Distelberg. We gaan bij de Kasteelbrug de Zandleij over. Bij de kruising met de Loonse Baan gaat de route schuin links het zandpad met fietspad in om dan na ongeveer 300 meter rechtsaf de zandweg langs Landgoed De Distelberg te nemen. We komen uiteindelijk weer vlak bij de Nieuwkuijkseweg uit. Hier bij KNP66 kiezen we voor de route naar links 't Hoog op. Zo bereiken we het kruispunt met de Hoenderstraat bij KNP7. Na rechts staan we even verder weer aan de Nieuwkuijkseweg bij KNP81. We steken over en vervolgen de Hoenderstraat tot aan de Loonse Baan. Naar links gaat het in oostelijke richting. We passeren de Loverense Brug over de Zandleij en komen verderop langs een wegwegkruis. De Loonse Baan is overgegaan in de Oude Loonse Baan. Op de T-splitsing met de Loverensestraat en Kruishoeveweg steken we bij KNP29 schuin naar rechts de weg en de brug over de Broekleij over. Nu volgen we het bospad dat ons direct langs de waterplas van Natuurbad IJzeren Man leidt. De route langs deze waterplas is aanvankelijk een bospad maar met de bocht naar links wandelen we op het fietspad, dat naar rechts de omheining van het natuurbad volgt. Zo komen we aan de parkeerplaats voor Strandbad De IJzeren Man.
3. Tegenover ingang van Horecagelegenheid Strandhuys steken we de brede weg (Boslaan) over bij de bushalte naar de metalen sluitboom van het militair oefenterrein. Hier wandelen we langs het hek en transformatorhuisje aan je linkerhand de Vughtse Heide op. Aan het eind van het hek gaan we linksaf over een breed verhard pad. We wandelen verder en passeren aan onze rechterzijde een tracé van de gereconstrueerde spoorlijn naar het voormalige Kamp Vught. We komen nu aan de parkeerplaats bij de Lunet, die in WOII als fusilladeplaats gebruikt is. Bij het infopaneel gaat de route rechtsaf richting over een schelpenpad naar de Vughtsche Heide. Het schelpenpad leidt ons voor een heuveltje naar links tot op de plek van elkaar kruisende paden. Hier steken we recht over tussen de paatjes door! Op de Y-splitsing houden we rechts aan en nemen bij een opvallende dennenboom het tweede bospad aan de rechterzijde naar de overwoekerde open vlakte van de Vughtsche Heide. Op het brede zandpad langs de bosrand komen we verderop aan een kruising met nog een breed zandpad. Hier steken we over en kiezen op de volgende kruising het bospad schuin rechts voor. Rechts aanhoudend brengt dit pad ons naar de vlakte en parkeerplaats aan de Loonse Baan en de bebouwing van Vught. Hier zien we opnieuw een tracé van de gereconstrueerde spoorlijn naar het voormalige Kamp Vught. Hier steken we de parkeerplaats schuin naar links over. Links van Brasserie 155 staat het monument ter herinnering aan 'De Slag van Lekkerbeetjen', een herinnering aan het laatste riddergevecht in de 80-jarige oorlog. We vervolgen de route langs de straat (Loonse Baan) voorbij een waterbron uit 1934 ter nagedachtenis aan Kolonel Thomson. Aangekomen bij de Boslaan wandelen we naar links en voert de route over het spoor naar de N65, waar we oversteken.
4. Na het oversteken van de N65 op de Vijverboslaan slaan we rechtsaf de Jagersboschlaan in. Bij ANWB-paddenstoel 23714 houden we in de bocht naar links aan en zijn we in de Hoevenestraat. We wandelen nu in het buitengebied Vughtsche Hoeven met zijn rijke landgoedhistorie. De route gaat hier voorbij aan Landgoed Coebax en Landgoed Wargashuys. Op de Y-splitsing met de Sparrendaalseweg bij ANWB-paddenstoel 23725 en KNP33 gaan we rechtdoor en vervolgen het halfverharde pad langs Landgoed Elzenburg en Hoeve Elzenburgh. Op de T-splitsing bij ANWB-paddenstoel 20256 en KNP44 slaan we rechtsaf, links van de route ligt Landgoed Kapellebos en rechts wandelen we als het ware om het uitgestrekte Landgoed Sparrendaal heen. Nog steeds zuidwaarts passeren we een golfterrein waarna we in een

bocht bij KNP36 naar rechts rechtsaf langs een slagboom het Landgoed Jagershagen in kunnen. Vanuit het bos komen we in coulisselandschap en ontgonnen agrarisch gebied. Je passeert een groot open veld aan je rechterhand en steekt een breed bospad over en langs een sluitboom loop je verder tot een kruising met een bomenlaantje met een greppel erlangs. Wij slaan hier linksaf en komen aan het eind op de onverharde Essche Baan. Hier gaat de route rechtsaf in de richting van de N65. Links kijken we op het Helvoirtse Broek en het Molenbroek met de Broekley. Aan het eind wandelen we linksaf en we lopen nu op de parallelweg naast de N65 tot aan het stoplicht bij KNP56 en we zijn weer terug op ons startpunt van de wandeling.

Praktische informatie

Lengte van de wandeling

17 km

Onverhard : 60%

Verhard: 40%

Start- en eindpunt

Busstation Helvoirt

Lijn 140, 239 en 639

Oude Rijksweg

Helvoirt

Openbaar vervoer

Busstation Helvoirt

Lijn 140, 239 en 639

Oude Rijksweg

Helvoirt

Parkeren

Parkeerplaats Busstation Helvoirt

Oude Rijksweg

Helvoirt

Horeca onderweg

o Restaurant 'De Zwarte Leeuw', Oude Rijksweg 20, 5268 BT Helvoirt

o Standpaviljoen IJM Vught, Boslaan 49, 5263 NX Vught

o Brasserie 155, Loonsebaan 155, 5263 CN Vught

Achtergrondinformatie

Voormalige Raadhuis Helvoirt

Dit raadhuis met een houten klokkentorentje uit 1792 is opgetrokken in classicistisch bakstenen en voor 3.462 gulden gebouwd. In de Middeleeuwen vinden openbare samenkomsten nog plaats in de kerk waar te nemen besluiten aan de 'principaelste' ingezetenen worden voorgelegd. In de tweede helft van de 18e eeuw beginnen de Helvoirtse regenten te denken over een eigen raadhuis. Architect Antony van Erven maakt de tekening en plannen en op 30 januari 1792 vindt de openbare aanbesteding plaats. Na de restauratie van 1940 zijn de bijgebouwen nog tweemaal veranderd en uitgebreid. Men heeft er voor gewaakt dat het oorspronkelijke gedeelte van 1792 ongeschonden bewaard blijft. In 1989 is het gemeentehuis voor het laatst verbouwd en sinds de herindeling van januari 2021, als Helvoirt bij de Gemeente Vught hoort, is het in particuliere handen.

Helvoirt en Vincent van Gogh

Als de vader van Vincent van Gogh in de periode 1871-1878 als dominee in de Nederlands Hervormde Kerk Helvoirt benoemd is, woont het gezin in Helvoirt. Ook zijn oom en drie tantes hebben er hun domicilie. Zij hebben een laatste rustplaats op een klein kerkhofje gekregen. Vincent van Gogh heeft zelf nooit in Helvoirt gewoond, maar komt tijdens zijn vakantie en langer verlof geregeld naar Helvoirt. Hij is nu aanwezig met een bronzen beeld aan het Vincent van Gogh Plein als schilder met 'de main de maître', een schepping van het Helvoirtse kunstenaars echtpaar Jean Bremers en Marianne Bremers-Deiman. Vincent van Gogh is uitgebeeld met een verminkt linker oor, dat hij volgens de overlevering op 23 december 1888 heeft afgesneden na een ruzie met de schilder Paul Gauguin, met wie hij bevriend was en samenwoonde in het Franse Arles. Er zijn in Helvoirt nog enkele plekken die de herinnering aan de familie van Gogh in stand houden, zoals de domineeswoning aan de Torenstraat en het voormalige pand van de ongetrouwde tantes aan de Oude Rijksweg,

Johannes van Gogh(1817-1885)

Deze Johannes van Gogh is een oom van Vincent van Gogh. Hij heeft carrière gemaakt bij de Nederlandse Marine en was zelfs opgeklommen tot Vice-Admiraal en Schout bij Nacht. Hij nam deel aan de Atjeh Oorlog en was drager van de Militaire Willemsorde en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. In 1883 neemt hij zijn intrek in het Landhuis Rosen Haeghe van zijn zuster Geertruida Johanna 's Graeuwen - Van Gogh en zijn zwager en vriend Abraham Antoine 's Graeuwen. Johannes van Gogh overlijdt daar in 1885 en wordt als Protestant buiten de kerkhofmuur begraven. In 1886 wordt op initiatief van enkele hoofdofficieren van de Koninklijke Marine een cenotaaf, een karakteristiek 19e eeuwse grafmonument, op het graf van de Vice-Admiraal opgericht.

Nederlands Hervormde Kerk Helvoirt

Al in de 12e eeuw staat op deze plek een kapel, die omstreeks 1300 tot parochiekerk wordt verheven en gewijd is aan Sint Nikolaas. Rond 1510 krijgt de kerk na ingrijpende verbouwingen haar Gotische vorm met spitsbogige tongewelven in het schip, koor en transept. In het koorgewelf is een schildering, voorstellend 'Het laatste Oordeel', uit die tijd nog zichtbaar. Door de heroveringen van Prins Frederik Hendrik op de Spanjaarden in de 80-jarige Oorlog, komt Spaans Brabant definitief bij de Republiek der Verenigde Nederlanden en gaat de kerk over in handen van de Nederduits Gereformeerden. Tussen 1710 en 1792 wordt de toren gebruikt als gemeentehuis en wordt er schepenenrecht gehouden. In de Napoleontische tijd wordt het kerkgebouw toegewezen aan de Rooms-Katholieken, maar blijft uiteindelijk toch in het bezit van de Protestanten. Van 1871-1878 is Theodorus van Gogh, de vader van Vincent van Gogh, hier predikant. In zijn ambtsperiode wordt in 1872 het mooiste kunstwerk, dat de kerk bezat, namelijk het eikenhouten oksaal uit het jaar 1500, verkocht aan Jonkheer Donatus Theodore Albéric van den Bogaerde van Terbrugge (1829-1895) voor fl. 400,-. Deze is nu te bewonderen in het Rijksmuseum Amsterdam. Wel laat hij bij zijn vertrek op 17 oktober 1875 nog een herinnering achter in de vorm van een grote Statenbijbel. In de Nederlands Hervormde Kerk kunt je deze bijbel zien liggen op de preekstoel.

Kasteel Zwijnsbergen

Verschillende bronnen vermelden dat Kasteel Zwijnsbergen al in de 14de eeuw bestaat. Maar ook in de 12de eeuw wordt al gesproken van een versterkte hoeve met die naam. Helvoirt is in die tijd een Heerlijkheid en de Heer woont op dit kasteel. De eerste Heer overlijdt in 1584 en wordt begraven in de Sint Janskathedraal van 's-Hertogenbosch. Eind 17de eeuw houdt de Heerlijkheid op te bestaan. Brabant is dan Generaliteitsland geworden en de Katholieke adellijke geslachten mogen geen hoge posten meer bekleden. Vanaf 1820 bewoont de Protestantse adellijke familie De Jonge van Zwijnsbergen het kasteel en zij zijn ten tijde dat de familie Van Gogh in Helvoirt woont, ook nauw betroukens bij de Protestantse Gemeente. De Van Goghs staan zo op goede voet met de kasteelbewoners. Joan de Jonge van Zwijnsbergen (1821-1881) woont dan in Kasteel Zwijnsbergen en hij is als ouderling en kerkvoogd lid van de kerkenraad, waar dominee Theodorus van Gogh voorzitter van is. De familie De Jonge van Zwijnsbergen zal de voorname buitenplaats tot 1905 in bezit houden. Maar het kasteel raakt in verval, totdat in 1914 Mr. Frans van Lanschot, burgemeester

van 's-Hertogenbosch, het landgoed koopt en laat herstellen. Op donderdag 29 maart 2001 breekt er brand uit in het kasteel Zwijnsbergen en het raakt hierdoor zwaar beschadigd. Op dit moment is het kasteel weer in zijn oude staat herbouwd, waarbij schilderijen model hebben gestaan voor de wederopbouw en restauratie van het kasteel.

Natuurbad IJzeren Man

Dit natuurbad is genoemd naar een enorme graafmachine met een schoepenrad: IJzeren Man, een zogenaamde 'excavateur'. Die machine heeft hier tussen 1890 tot 1894 op de Vughtse Heide bijna 1.300.000 m³ zand afgegraven. Over een speciaal aangelegde spoorlijn werd het zand naar 's Hertogenbosch getransporteerd voor de aanleg van de Bossche wijk 't Zand. Door de zandafgraving ontstaat een 52 hectare grote waterplas, die na 1894 aan de natuur wordt overgelaten. In 1916 wordt er vanuit de nabijgelegen Legerplaats Vught zwemlessen voor de manschappen gegeven. Kort daarop koopt een zekere heer De Jong de 'IJzeren Man', zoals de plas wordt genoemd, en maakt er een moderne zweminrichting van, die bezoekers van heinde en verre trekt. In 1937 koopt de Gemeente Vught de zweminrichting en werd het natuurbad opnieuw ingericht. Nog steeds is Strandbad IJzeren man een prachtige plek voor een dagje aan het water met recreatie en horeca!

Fusilladeplaats Kamp Vught

Nationaal Kamp Vught, officieel Konzentrationslager Herzogenbusch in WOII ligt het enige SS-concentratiekamp buiten nazi-Duitsland. Vanaf januari 1943 tot juni 1944 was dit in gebruik als Schutzhaftlager en Judendurchgangslager. Van hier zijn 12.000 joden, maar ook zigeuners, Jehovah's getuigen, verzetsstrijders en politieke gevangenen naar de vernietigingskampen Dachau, Sachsenhausen, Ravensbrück en Auschwitz gedeporteerd. Naast Kamp Vught leggen de Duitsers op een lunet, die voor de oorlog gediend heeft als schietbaan voor het Nederlandse leger, een executieplaats aan. Een klinkerweg naar deze plek vraagt om een moment van bezinning bij het monument ter herdenking aan de zeker 329 gevangenen, die hier gedood zijn van juni tot in 16 september 1944. Na de oorlog is op 20 december 1947 op de fusilladeplaats een gedenkteken met alle namen van de gefusilleerden onthuld door prinses Juliana. Het houten kruis dat achter het gedenkteken staat, is er al eerder neergezet door mensen die

in de buurt wonen. In 1995 en 1996 wordt het gedenkteken beklad. De daders zijn niet gevonden en de bekladde panelen hebben een vaste plek gekregen in het Nationaal Monument Kamp Vught. Naar aanleiding van de bekladdingen maakte een onbekende een gedicht vast aan het hek bij de fusilladeplaats. Een gedicht is later in brons gegoten en hangt bij de ingang van het hek. Na de oorlog worden in het zuidelijk deel van het kamp Molukkers gehuisvest: woonoord Lunetten, dat later is herbouwd en gerenoveerd. Een barak is in oude staat bewaard. Het noordelijk deel van het kamp is nu de zwaarbewaakte gevangenis EBI.

Monument 'De Slag van Lekkerbeetjen

Aan de Loonse Baan staat het monument ter herinnering aan 'De Slag van Lekkerbeetjen' van het Helvoirtse kunstenaars echtpaar Jean Bremers en Marianne Bremers-Deiman. Tijdens de 80jarige Oorlog vindt op 5 februari 1600 op de Vughter Heide het laatste heroïsche riddergevecht in West-Europa plaats. Hoofdfiguren zijn Gerardt Abrahams van Houwelingen, alias Lekkerbeetjen, een Nederlandse krijgsman, die aanvankelijk onder Prins Maurits dient. Nadat hij Geertruidenberg aan de Spanjaarden heeft verraden, loopt hij over en wordt luitenant onder Anthony Schetz van Grobbendonck. Het is de Franse edelman Pierre de Bréauté, in dienst van de Staten-Generaal, die Gerardt Abrahams van Houwelingen uitdaagt tot het gevecht op de Vughter Heide. Abrahams wordt bij de eerste charge door De Bréauté doodgeschoten. De Bréauté wordt gevangen genomen en op weg naar de galg te Vught door de ruiters van Grobbendonck vermoord. Dit merkwaardige duel heeft vele dichters en schilders geïnspireerd, getuige het grote aantal hekeldichten en lofliederen, en de vele schilderijen en gravures, die de Slag van Lekkerbeetjen tot onderwerp hebben.

Landgoed Sparrendaal

In 1787 kopen de Bossche wijnhandelaren Thomas en Augustinus van Rijckevorsel ten zuidoosten van Vught een stuk grond met subsidie van de overheid om er sparren te planten en de grond te ontginnen. Vandaar de naam van het landgoed: Sparrendaal. In 1804 bouwen zij hier het landhuis 'Oud- Sparrendaal'. In 1899 krijgen de Belgische Missionarissen van Scheut het landhuis 'Oud Sparrendaal' en 38 hectare grond cadeau. Ze richtten er missiehuis Sint Franciscus Xaverius op, met als doel meer Nederlanders te rekruteren voor hun missiewerk. De groeiende missiebroederschap bouwt in 1929 naast het oude landhuis een nieuw complex 'Nieuw Sparrendaal' met kleinseminarie, internaat voor jongens en een kapel. Het internaat wordt het Missie-College Sint Franciscus Xaverius genoemd. In 1958 stelt Sparrendaal het missiecollege open voor externen en gaat Xaveriuscollege heten, dat in 1960 ministeriële erkenning krijgt als gymnasium. In 1970 fuseren het Xaveriuscollege en de mms-opleiding van de Zusters van Regina Coeli samen in het Maurick College. Stichting Brabants Landschap koopt in 1994 het Landgoed Sparrendaal. In 2008 vertrekken de laatste Missionarissen van Scheut uit Sparrendaal. Ze gaan naar een verzorgingstehuis in Teteringen. Nieuw Sparrendaal wordt in 2009 gesloopt om plaats te maken voor twee landhuizen. Brabants Landschap probeert op een gedeelte van Landgoed Sparrendaal het oorspronkelijke, moerasachtige karakter van het landschap terug te brengen. Daarbij wordt de oude beukenlaan hersteld en zijn het kerkhof en een Mariakapelletje als overblijfselen van de kloosterhistorie behouden.

Charles Aerssens leidt je aan de hand van 13 wandelingen door het hart van Brabant. De wandelgids met deze 13 wandelingen is uitgegeven bij Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig (www.gegarandeerdonregelmatig.nl).

The advertisement features a background of various colorful walking maps. On the left, there is a small inset showing three overlapping map covers. A large white number '4' is positioned in the center-left. To the right of the number, the text 'Neem een abonnement!' is written in red, followed by 'Meer dan 1500 wandelkaarten' in blue. On the far right, a red rounded rectangle contains the text 'voor slechts € 13,50' in white.

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50